

FUZÛLÎ'NİN RİND Ü ZAHİD ESERİNDE MEKÂN: MEYHANE VE MESCİT

*Ahmet İÇLİ**

ÖZET

Kurmaca eserlerin ana unsurlarından biri de mekândır. Mekân, anlatılanlara gerçeklik kazandırmakla, kurmaca esere, bir yer tahsis eder. Mekân, bundan başka, karakter çizimi gibi, daha önemli bir işleve de sahiptir. Tasvirî eserlerde, mekânın fonksiyonunu inceleme yöntemlerinden biri de mekânın, çevresel ve algısal yönüyle ele alınmasıdır.

Mekânın, algısal yönüyle incelemeye alınması, kişi-yer özdeşliği sorunsallığını tahlil eder. Ayrıca, metni anlama ve anlamlandırmada ve karşılıklı ilişkiler dizgesini çözmede önemli katkı sağlar.

Bu makalede, edebiyatımızın önemli şahsiyetlerinden Fuzûlî'nin Rind ü Zâhid isimli eserinde iki önemli mekân olan meyhane ve mescit algısal yönüyle ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Rind ü Zâhid, Mekân, Algısal, Meyhane, Mescit

SPACE IN FUZÛLÎ'S RİND Ü ZÂHİD: PUB AND TEMPLE

ABSTRACT

Space is one of the main elements in fictive works. Space assigns a concrete place to fictional work by giving it a realistic dimension. In addition, it has a function of drawing characters. In descriptive works, one of the methods of examining the function of space is to assess space in peripheral and sensorial aspects.

Assessment of space in its sensory aspect analyzes the problem of person-space identicalness. Besides, it contributes to understanding and assigning meaning to the text and solving inter-related interactions.

In this article, two concepts, pub (meyhane) and temple (mescit) will be analyzed in a sensory aspect in the work *Rind ü Zâhid* by Fuzûlî, the famous literary figure in our literature.

Keywords: Rind ü Zâhid, Space, Sensory, Pub, Temple

* Yrd. Doç. Dr., Ardahan Ü. İnsani Bil. ve Edebiyat Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: aicli@hotmail.com.tr

1. Giriş

Rind ü Zâhid, Fuzûlî'nin Farsça mensur eserlerinden biridir. Eserde yer yer manzum bölümler de bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda Muhâvere-i Rind ü Zâhid, Risâle-i Rind ü Zâhid adlarıyla da geçmektedir. Rind ü Zâhid, Üsküdarlı Salim tarafından 1869'da Türkçeye çevrilmiştir. Tenkitli metni Kemal Edip Kürkçüoğlu tarafından 1956 yılında yapılmış olup Farsça yayımlanmıştır. Eserin Türkiye Türkçesine çevirisi ise Hüseyin Ayan tarafından yapılmıştır (Fuzûlî 2001)¹.

Konu Zâhid (baba) ve Rind (oğul) arasındaki konuşma ve münazaradır. Zahir ve Batın ilimlerinin anlatıldığı eser mistik bir anlayışla kaleme alınmıştır. Eser, Kuran-ı Kerim, Hadis, Fıkıh, Tefsir ve Tasavvuf'a dair bilgiler içerir. Eserde semboller geniş bir yer tutar. Allah'a ibadet ve zühd ile varmayı amaçlayan Zâhid ile Allah'a ancak aşk ve samimiyetle varılacağını savunan Rind arasındaki tartışmayı konu alan sembolik bir eserdir. Eserde akıl ve gönül temsilcisi olarak sembolleştirilen Zâhid ve Rind'in çatışmaları, bireyin olgunlaşma/kendini tanıma(bulma) yolundaki ruhsal çatışmalarına/mücadelelerine simge değer olmaktadır.

Eserin şahıs kadrosunun iki önemli kişisi olan Zâhid ve Rind, baba ve oğul olarak dramatik aksiyonda yer alır. Zâhid'in oğlunu eğitime amacında oluşu, Rind'in de olgunlaşma yolunda babasından yardım talep etmesi gibi olgular, eserin eğitim öğretim açısından önemini gözler önüne sermektedir. Değer eğitimi açısından bakıldığında Zâhid'in oğlu Rind'in sosyal gelişimi için önce ahlaki gelişimini öncelmesi de ayrıca dikkate şayandır. "Çünkü insanın sosyal gelişmesi genellikle bir ahlaki gelişmeden ibarettir" (Güngör 1998, 7).

Eser, olgun bireyler yetiştirme olarak tanımlanan ve Jung'un "Yüce Birey" (Jung 2003) olarak adlandırdığı arketipsel sembolizm açısından da önemlidir.

Çalışmamız, eser hakkında "Fuzûlî'yi inceleyebilmek için, onun bu eserinin mutlaka okunması gerektiği" (Fuzûlî 2001, 8) değerlendirmelerinde bulunan Hüseyin Ayan'ın görüşlerini yerinde bularak eserdeki iki mekân üzerinde "algısal mekân" incelemesi yapmak ve hem Fuzûlî'yi hem de "*Rind ü Zâhid*"i iyi anlamak adına bir çabadır.

2. Eserin Özeti

Adı Zâhid olan bir babanın Rind isimli bir oğlu vardır. Zâhid, oğlunun eğitimiyle ilgilenmeye ve onu olgun bir birey olarak kendi değerleri ölçüsünde yetiştirmeye başlar. Bu meyanda sürekli oğluna nasihatlerde bulunur. Oğul Rind'in, babasının nasihatlerinin daha açık ve anlaşılır olması yönündeki ilk itirazıyla babası (Zâhid) ile arasında bir münazara başlar.

Baba ile oğul arasında geçen konuşmalardan bazıları şiir, şair, şeriat bilimleri, yazı öğrenme gibi bilimsel ve sanatsal konular çerçevesindedir. İkili arasında çiftçilik, ticaretle uğraşma, bir büyüğün/padişahın hizmetinde bulunma gibi bazı mesleklerin tavsiyesi üzerinde de yoğun tartışmalar yaşanır.

Rind'in kendini tanıma/bireyselleşme ve olgunlaşma yolunun yolcusu olma azmi sonucunda Zâhid, oğluna yolculuk için izin verir. Fakat Rind, kendisinin hâlen babasına ihtiyacı olduğunu bildirerek babasını da yanında ister. İkili birlikte yolculuğa başlar.

Yolculuk esnasında karşılarına çıkan bir bina/mescit, Zâhid babanın oğlunun tekâmülü için uygun gördüğü bir mekândır. Fakat burasının kendi olgunlaşması için uygun bir yer olmadığı

¹ Fuzûlî 2001: Metin içinde bu şekilde yapılan gönderme veya alıntılar Hüseyin Ayan tarafından çevirisi yapılan Fuzûlî'nin Rind ü Zâhid isimli eserine yapılan atıf için kullanılmıştır. Hüseyin Ayan'ın eser hakkında verdiği bilgiler de bu eserden yararlanılarak aktarılmıştır. Metnin tam künyesi kaynakça kısmında verilmiştir.

görüşünü taşıyan Rind ile babası arasında geçen mekânın uygunluğu eksenli tartışmalardan sonra Rind ve Zâhid tekrar yola koyulurlar.

Karşılarına çıkan başka bir bina bu defa Rind'i hoşnut eder; fakat bu binanın Zâhid'in değer yargılarına ters düşen bir harabat/meyhane oluşu aralarındaki tartışmayı alevlendirir. Dramatik aksiyonun yoğun bir şekilde geçtiği bir mekân olan meyhane, Rind'in kendisi için huzur verici bir mekândır. Babası Zâhid ise bu mekândan sıkıldığı ve burayı kendisine uygun bir mekân olarak kabul etmediği için meyhaneyi terk eder. Olay örgüsüne dâhil olan Pîr ile Rind arasında Rind'in kendini bulması, olgunlaşması, dönüşümü ekseninde uzun konuşmalar geçer. Rind Pîr'e meyhanenin içeriği hakkında soru sorar, Pîr de ona cevap verir. Aralarında şarap, saki gibi harabat ile ilgili kavramların tanımlanması, gerçek aşkın ve hakikatin özünün bulunması ile ilgili konuşmalar da cereyan eder. Pîr, meyhanede/harabatta Rind'in tüm sıkıntılarını çözmede yardımcı olur. Pîr, bu mekânda hakikat yolculuğunda bir anlamda yolunu bulmaya çalışan Rind'e kılavuz olur.

Meyhaneden çıkmasını beklediği Rind'in geri gelmediğini gören Zâhid meyhaneye gider ve ikili arasında meyhane ve mescit tartışması tekrar başlar. Zâhid ve Rind aralarındaki anlaşmazlığın algısal farklılıktan doğduğunu anlayıp, birbirlerine karşı gelmekten vazgeçip, olgunlaşmış olarak teklik mertebesine ulaşırlar.

3. Kuramsal Bilgi

Mekân ile insan arasında, temeli insanın varoluşundan bu yana atılmış derin bir bağ mevcuttur. İnsanın var oluşu ve varlığının konumlandığı yer olan mekân, bir varlık sahnesidir. Coğrafik olarak insanın ayağının yere basması ve varlık âleminde yer edinmesi için gerekli unsurlardan biri olan mekân, kişi-yer birlikteliğinin vazgeçilmez ögesidir.

Doğal veya yapay olsun, varlık âlemindeki mekânların imgesel ve simgesel düzlemde iletişim halinde oldukları tüm varlıklarla, özelde insanlarla önemli etkileşimleri vardır. "Mekânların dinsel, sosyal, kültürel, sanatsal hatta siyasal kimlikleri vardır ve bu kimliklerin imgesel ve simgesel içerikleri, onlarla ilişkide olan insanların kimliklerinin oluşmasında önemli etkilere sahiptirler" (Narlı 2007, 30).

Kurmaca/tahkiyeye dayalı eserlerde vaka; hakiki, kurmaca ya da hayali bile olsa mekâna ihtiyaç duyar. Mekânlar, öykü açısından bir sahne görevi görür (Alver 2006, 39). Olay örgüsüne/vakaya ve onu meydana getiren vaka parçacıklarına sahne olan mekân, şahıslardan ayrı düşünülemez (Aktaş 1983, 99). Eserlerdeki mekân, çevre tasviri ve tanıtım amaçlı olabildiği gibi işlevsel nitelikte de olabilir. Metinlerde mekân unsuru, olayların meydana geldiği çevreyi tanıtmak, olayların vukuu için atmosfer/ortam yaratmak ve kurmaca eserdeki kahramanları çizmek/yaratmak gibi çeşitli amaçlarla kullanılabilir. Mekân, fonksiyonel olarak kahramanın olay içindeki duruşudur.

İnsan yaşadığı yere benzediği gibi, insanın yaşadığı yer de insana benzer. İnsan yaşadığı yeri kendisine benzetir ya da mekân/yaşanılan yer insanı kendisine benzetir (Göka 2001, 9). Her durum için ister özne ister nesne olsun, mekân ve insan birbirinden ayrılmaz iki parçadır.

Mekân, fiziki çevrenin ve fiziki gerçekliğin yansıtılması için değil aslında derindeki iç gerçekliğin ortaya konulmasına zemin olur. Mekânlar, anlatmaya dayalı eserlerde kahramanların dışardaki içerdelikleridir. "Kişi, artık dışarısının fenomenolojisine aittir" (Bachelard 2008, 289). Anlatılardaki mekân tasvirleri sayesinde kişilerin ruhsal durumları gösterilir. Anlatının hayat bulduğu mekân kişilerin çevresidir. Kahramanların yaşadıkları çevrelerin tasvir edilmesi aslında o kişilerin ruhsal durumlarının kodlarının çözülmesidir. Mekân tasvirleri, "Kişilerin düz değişmeceli ya da eğretilemeli dışavurumları olarak görülebilir. İnsanın yaşadığı ev, kendisinin bir uzantısıdır.

Evini betimlemekle o kişiyi betimlemiş olursunuz” (Wellek ve Warren 2011, 261). Mekânlar, anlatı kahramanlarının, içsel serüvenin uzantısıdır. Kişilerin mekânını/evini tasvir etmek, tanıtmak ve söz konusu mekân hakkında yorum yapmak aslında kişileri tanıtmak demektir.

Mekânın işlevlerini inceleme metotlarından biri de mekânın çevresel algısal olarak ele alınmasıdır. Bu metotta mekân öncelikle çevresel ve algısal olarak incelenir. *Çevresel mekân*; “olay merkezli anlatılarda kullanılan ve üzerinde geçilen bir yerdir. Kişi-yer özdeşliği henüz tam olarak sağlanamamıştır (Korkmaz 2007, 402). Çevresel mekânlar, üzerinden geçilen, konuşulan, olay akışına zemin olan yerlerdir. Dış dünyada görülen ve kahramanların psikolojik yönleriyle alakalı olmayan mekânlar çevresel mekânlardır. Bu mekânların eserdeki yeri dekordan öteye geçmemektedir. Eserlerin şahıs kadrosunun oluşmasında önemli bir rolü olan *Algısal Mekânlar* “kişi-yer ilişkisini sorunsal açıdan yansıtan, dönüştürülmüş, yerlerdir. Yalnızca topografik bir yer değil, anlam üreten, kişinin iç dünyasını yansıtan bir değerdir” (Korkmaz 2007, 403).

Algısal mekânlar, iki yönlüdür. Birinci yön mekânın kapalılığı, ikinci yön ise mekânın açıklığıdır.

Kapalı mekânlar; labirent/dar mekânlardır. Kapalı mekânlar; etrafı çevrili, fiziksel çerçevelerle kapalı/dar mekânlar değildirler. Kapalılık/darlık/labirentlik durumu, kişinin o mekândaki ruh haliyle bağlantılıdır. Her tarafı açık bir mekân kişinin ruh haline bağlı olarak daralabilir. Algısal mekân anlayışında “fiziksel boyutlar değil, anlatı karakterinin o andaki ruhsal durumu, bağlamı ve mekânı nasıl algıladığı belirleyici unsurdur” (Korkmaz 2007, 403). Kapalı mekânlar kişiyi dıştan içe doğru kuşatan bir özellik taşırlar.

Açık mekânlar; sınırları sonsuza açılan, geniş mekânlardır. Bu mekânlar içtenlik, mekânı içten dışa doğru çeviren bir niteliktedir. Bu mekânlarda kişi, kendisiyle, çevresi ve bütün evrenle uyumludur. Kapalı ve dar mekânlar nasıl çatışma mekânları ise, açık ve geniş mekânlar da uyumun ve huzurun mekânıdır (Korkmaz 2007, 411).

“Her ne yaratılmışsa güzeldir. Koyduğu her kaide en güzel üsluplandır. İyi ve kötüyü yapan tabiatların zıtlığıdır” (Fuzûlî 2001, 41). Fuzûlî'nin Rind ü Zâhid isimli eserinde de savunduğu gibi, varlıkların tabiat olarak zıtlıklarına, insanların psikolojik durumlarına, sosyolojik çevrelerine, aile yaşantılarından ve felsefi görüşlerine bağlı olarak mekân anlayışı ve mekâna mana yükleme değişiklik arz eder. Tabiatların/karakterlerin zıtlığı, bireysel farklılıkların doğuşudur. Tabiat olayları, olguları ve mekânlar, karakterlerin onlara mana yüklemelerine göre değer kazanır. Zıt tabiatlar aynı durumu/mekânı zıt bir şekilde algılar.

Algı farkı, değerlendirme ile ilişkilidir. Her değerlendirme bir kişiselliği gündeme getirir. Bir mekân hakkında yapılan farklı değerlendirmeler kişi mekân arasındaki algısal düzlemdeki farklılıkları kapsar. Birine göre iyi olan bir mekân başkasına göre kötü bir mekân olabilir. Farklı iki mekânın aslında bir olmalarına rağmen algısal düzlemde farklıymış gibi algılanması, bireylerin her birinin farklı kişilik özelliklerini taşıması gerçeğinden kaynaklanır.

Bir kavrama yüklenen mana algısal farklılıktan kaynaklanır. Kişisel özelliklerin görüntü seviyeleri mekânın algısal olarak incelenmesi ile birebir bağlantılıdır.

4. Anlatıdaki Mekânın Algısal Olarak İncelenmesi

Rind ü Zâhid anlatısında mekân ile kişileri arasında görme, anlama ve yansıtmaya bağlı olarak karşılıklı bir ilişki vardır. Rind ü Zâhid anlatısında mekân “onu tamamlayan varlık ve hadiseler harici/dış âlemde göründükleri değil, bunların insan üzerinde bıraktığı intibalar, sebep oldukları haller, ifade edilerek tanıtılmaktadır (Aktaş 1983, 100). Anlatının başkışısı olan Rind, mekânı fenomenolojik manada görür ve kendi mekâna göre belirler. Bu özelliğiyle eser, dramatik

anlatı mahiyeti taşır. Anlatı, bu durumuyla olay sentezleyici yapıdan karakter sentezleyici yapıya (Korkmaz 2007, 402) geçişin sağlandığı bir yapıya dönüşür.

Karakter ağırlıklı bir anlatı olmakla birlikte, anlatının sahihliğinin sağlanması gerekliliğince, anlatının çevresel mekânları da bulunmaktadır. Rind ü Zahit anlatısında sahne görevindeki bu mekânlar, mekânın algısal yönünün dışında fiziksel kullanımı ile ilgilidir. Rind ü Zâhid anlatısındaki mekân tasvirleri/betimlemeleri “daha çok mekânın içtenlik değeri taşıyan algısal yönü ön plâna çıkarılarak” (Korkmaz ve Deveci 2011, 46) kurgulanmıştır. Şerif Aktaş’ın Avrupai tarz hikâye ve romanlarda mekânın, şahıs kadrosunu teşkil eden insanlar üzerine tesir ettiğine dair görüşleri (Aktaş 1983, 102), Rind ü Zâhid’in mekân yönüyle bu tarz hikâye özelliği taşıması adına ayrıca kayda değerdir.

Algısal olarak hem kapalı hem de açık mekânlarda gelişen olay örgüsü sürekli hareket halindedir. Rind ve Zâhid için aynı mekân farklı algılanmaktadır. Rind için açık/geniş olan mekân Zâhid için kapalı/dar mekândır. Zâhid için açık olan mekânlar ise Rind için kapalıdır.

Çalışmamızın esas konusunu teşkil eden meyhane ve mescit, mekân olarak Rind ve Zâhid için algısal düzlemde farklılık arz etmektedir. Mekânların açık ve kapalılık durumları ve kişilerin psikolojik durumlarının anlaşılabilmesi için edebiyatımızda Rind ve Zâhid ile meyhane ve mescit kavramlarına kısaca bakmak faydalı olur.

Meyhane ve mescit, “insan ilişkileri çerçevesinde düşünüldüğünde paylaşmanın ve ortaklığın sembolü, ortak olarak paylaşılan sözün, sevincin, acının” (Çabuklu 2006, 27) yeridir.

Mescit sözlükte, “secde edecek yer, mescid, namâzgâh” anlamında (Pala 1999, 371); meyhane ise mey-gede ile aynı anlamda “içki içilen yer, harabat” (Pala 1999, 378) olarak geçmektedir. Mescit, muttakiyâne; meyhane ise harabati kelimeler başlığı altında incelenir (Pürcevâdî 1998, 250).

Rind, “acıyı-tatlıyı, iyiyi-kötüyü hoş görür. Üzüntü ve neşe onun katında aynıdır (Pala 1999, 449). Zâhid ise “her işin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmesini beceremeyen, ilim ve imanı dış görünüşüyle anlayan, bunu da ısrarla başkalarına anlatan ve durmandan öğütler verip topluma düzen verdiklerini sanan kişiler olarak ele alınır” (Pala 1999, 577).

Kelimelere normal dildeki anlamlarına bakıp yanlış algılamaya sebep olmamak için Pürcevâdî'nin şu değerlendirmeleri ile tanımlama bahsini tamamlamak daha uygun olur: “Şairlerimiz normal dilde olumsuz değer taşıyan harabati kelimeleri değiştirip olumlu kelimeler haline getirmişlerdir (Pürcevâdî 1998, 248).

Rind ü Zâhid incelenirken eserdeki iki ana kişi olan Rind ve Zâhid’in yanı sıra *Rindlik* ve *Zâhidlik* kavramlarına da değinmek gerekmektedir. *Rindlik* ve *Zâhidlik*, edebiyatımızda birer mazmun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlardan *Rindlik* hep övülen bir davranış iken, *Zâhidlik* yerilen ve kaçınılan bir davranış biçimi olarak görülmüştür. Klâsik şiirimizde rind(lik) kavramı, gamsız, neşeli, geniş gönüllü ve dünyaya boş vermiş, eğlence ve sefaya dalmış, hayatın tadını çıkararak bir kişiliği ifade etmek için kullanılır. Bu kavram tasavvuf sistemi içerisinde de zahiren ibadetle meşgul olan riyakâr sofû karşısında açık yürekli ve samimi, zahiri amel yönünden zayıf ancak deruni yönüyle gerçek bir hak aşığı durumundaki kişiyi sembolize eder.

Rind, hakiki anlamda yaratılışın hikmetini kavramış kâmil insan olma yolunda belli bir mesafe kat etmiş, dini zahiri/şekli olmaktan ziyade özü yönüyle değerlendiren *Rindliğin* sembolüdür/kişisidir. Zâhid (zühd sahibi), ameli manada dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan kişidir. *Zâhidin/Zâhidliğin* olumsuzlanan veya beğenilmeyen yönü, söz konusu amelinin şekilden öteye geçmediği, Allah’a yapılan kullukta onun rızasından öte, cenneti elde etme ve cehennem

azabından kurtulma amacı güdüldüğü yönündedir. Oysa hakkıyla sadece Allah'ın rızasını elde etme yolunda yapılacak her amel kişiyi kurtuluşa götürür.

Zâhid'in talep ettiği şey, din ve iman esaslarından başka bir şey değildir. Ancak Zâhid bu talepte bulunurken adeta bir yükümlülüğü yerine getirme ve borcunu eda etme endişesi içerisinde hareket eder. Oysa Rind, bizzat güzelliği yani Allah'ın kendisini istemektedir. Onun Allah ile olan münasebeti, bir borç yükümlülüğüne bağlı olarak itaat etmekten çok, gerçek ve tek varlık olan Allah'ın muhabbetini elde etmek, onu gönül vasıtası ile hücrelerinde hissetmek ve ondan ayrı olmadığının bilinciyle kendi özünün onun gerçekliğinde eritmektir. Bu yönüyle Allah'a aşk ve muhabbetle bağlı olan Rind'in iman ve ihlâsı, Zâhid'in azaptan korkmak ve mükâfatı ummaktan ibaret olan iman derecesinden daha ileride bir seviyededir. Rindliğin hakikatini bilmek aşkı ve âşıklığın mertebelerini bilmekten geçer (Pürcevâdî 1998, 232).

Rind ve Zâhid birbirinden kopuk, bağımsız ve ay(kı)rı olmayıp bilakis her ikisi, birbirini tamamlayan bir ikili gibidir. Hatta Rind ve Zâhid, insanın tekâmül sürecini tamamlayıcı daha yüksek bir algıya dikkat çekerler. Rind ve Zâhid'in yolculuğa çıkması, tarikatın şeriat ile ilişkisine dikkat çeken en önemli unsurlardandır.

4.1. Algısal Olarak Mescit

İnsanoğlunun yeryüzündeki macerasından bu yana, kâinatın işleyişi, Allah'ın yarattığı düzenin idamesi için insanoğluna algı düzeyi artırılmış elçiler vasıtasıyla ilahi mesaj/düzen aktarılmıştır. Din olgusu eksenli olarak insanoğlunun kâinatın işleyişine uyum sağlamasının bir yönü de ibadettir. Bu ibadetin yapılabildiği mekânlar tüm kâinat/yeryüzü olabileceği gibi insanların inşa ettiği, kutsallık arz eden çeşitli binalar da olabilmektedir. Bu mekânlar çeşitli dönemlerde çeşitli isimler almışlardır². Tarihsel süreçte İslam Dininin yayılmaya başlamasıyla camilerin veya mescitlerin (küçük camilerin) inşası süregelmiştir. Fakat İslam Dininin ilk yıllarında inşa edilen mescitler ile daha sonra inşa edilen mescitler arasında siyasi, toplumsal, coğrafi ve tarihi etkenlerden dolayı çeşitli şekilsel farklılıklar olduğu gibi işlev yönüyle de çeşitli farklılıklar ortaya çıkmıştır³. Mescit, toplumsal olanın imgesel görüntüsüdür. Bu imge, varoluşu toplumsal olanda gerçekleştirmeye göndermede bulunur. Mescit aynı zamanda toplumsal olandan kopmuş, yalıtılmış ve iletişimsizlik kaynaklı bir yalnızlık içerisinde bunalan Rind'in varoluşunu hissettiği yeri de ifade eder (Korkmaz ve Deveci 2011, 47).

4.1.1. Açık Mekân Olarak Mescit

Şekilsel/çevresel/fiziksel olarak yüksek ve özellikle büyük ve yüce rütbelilerin toplandığı yüksek bir bina (Fuzûlî 2001, 66), güzel bir mekân olan mescit, öyle bir mekândır ki "padişahların derecesinden daha yüksek bir bina ve günahsızların amel defterinden daha temiz bir eyvandır (Fuzûlî 2001, 66). Bu durumuyla bu mekân, hoşluğun, güzelliğin mutluluğun ve yüceliğin hüküm sürdüğü geniş bir mekân hüviyeti taşımaktadır. Mescit, Zâhid için uyumun ve huzurun mekânı, "genişleme değeri kazanarak" (Bachelard 2008, 289) sınırları sonsuz(luğ)a açılan açık ve geniş bir mekândır. Zâhid, varoluşsal anlamda, içerdelik-dışardalık çatışmasının yaşandığı mescitte kendini yalnız hissetmez. Bu algısından dolayı mescit Zâhid için açık/geniş mekân hüviyetine bürünür.

² Eğer Allah'ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmesi olmasaydı, içlerinde Allah'ın adı çok anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler muhakkak yerle edilirdi. Şüphesiz ki Allah, kendi dinine yardım edene mutlaka yardım eder. Şüphesiz ki Allah, çok kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir (Kur'ân-ı Kerim 22, 40).

³ Üs olsun diye bir mescit yapanlar vardır. Bunlar, "Bizim iyilikten başka hiçbir kasdımız yok" diye de mutlaka yemin ederler. Ama Allah şahitlik eder ki bunlar mutlaka yalancılardır. Onun içinde asla namaz kılma. İlk günden temeli takva (Allah'a karşı gelmekten sakınmak) üzerine kurulan mescit (Kuba mescidi), içinde namaz kılmana elbette daha lâyıktır. Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz olanları sever. (Kur'ân-ı Kerim 9, 107-108).

Varoluşsal anlamda Zâhid'in penceresinden bakıldığında mescit genişleme değeri kazanarak açık/geniş ve sınırlarının sonsuza açıldığı bir mekân olur.

Mescit, Zâhid'in oğluna tavsiye ettiği mekândır. Zâhid burayı temiz kalpli sûfilerin mabedi, kulluk yeri, İblis'e geçit vermeyen ve sakinlerinin/mekânlerinin de İblis'ten korkusunun olmadığı, güvende olunan, sığılan bir kale/yer olarak tanıtır (Fuzûlî 2001, 66).

Zâhid, Rind'in/oğlunun bu evde kalmasında ısrarcıdır. Onun derdi oğlunun bozguncularla oturmadan ve dinden çıkmışlarla karışıp görüşmeden önce bu eve gelmesi (Fuzûlî 2001, 67) yönündedir. Çünkü Zâhid, mescitte bulunan kişilerin hidayet nurlarının kıvılcımının, onu cahilliğin karanlığından kurtarmasını ümit etmektedir (Fuzûlî 2001, 67).

Rind'e göre mescit, olgunların/ermişlerin yeridir. Olgunluk mektebi/okulu değildir. Burası erenlerin yeridir, ermişlik yerine geçit değildir (Fuzûlî 2001, 68). Mescidin en önemli özelliği hakikat yolculuğunu tamamlamış, kendini gerçekleştirmiş ve olgunlaşma yolunda dönüşümlerini tamamlamış olanların mekânı olmasıdır. Dünya bir geçit/geçiş mekândır. İnsanoğlunun varlıklar âlemindeki dünya serüveni de kendi tamamlama ve bulma/bilmesidir. Mekân "değer olur olmaz büyür. Değerlendirilmiş uzam bir fiildir" (Bachelard 2008, 290). Bu serüvende/yolculukta kişinin dönüştürücü, olgunlaştırıcı mekânı dünyadır. Dünya erginlenmenin geçididir. Rind de erginlenme için bir geçit mekân arayışındadır. Mescit ise Rind'in algılamasıyla bir geçit mekân değil, hiçbir tasası/kaygısı olmayan ve tamamen erginlenme aşamasını tamamlayanların yeridir. Rind'e hakikat yolculuğunda öyle bir mekân lazımdır ki onu olgunlaştırsın. O, kendi arayışında kendisine destek veren, onu olgunlaştıracak bir mekân arayışındadır.

4.1.2. Kapalı Mekân Olarak Mescit

Rind, tüm güzel özellikleri taşıyan, açık ve geniş mekânı/mescidi kendisine mesken olarak uygun bulmaz. Rind'in mescidi mekân kabul etmemesinin sebeplerinden bir tanesi de tamamen kayıtsızlık, tarafsızlık ve hiçbir bağımlılığı kalmamış bireyler için uygun bir mekân olduğu anlayışından/algısından ileri gelmektedir. Rind'e göre Zâhid/babası için de böylesi bir yer mekân olamaz; çünkü "henüz oğlunu/Rind'i himayesinde tutan bir babadır (Fuzûlî 2001, 67). Halen oğlunu yetiştirmekle ona bağımlıdır. Rind de babasına/Zâhid'e bağ(ım)lı olarak (Fuzûlî 2001, 67) bu mekânda oturamaz.

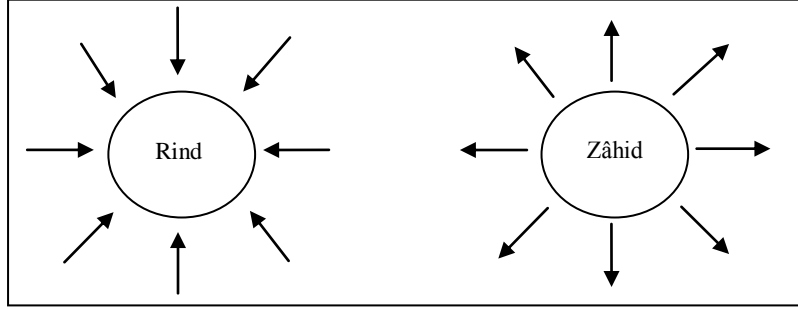
Ayrıca ev sahibi hakkında gerekenler tam anlamıyla bilinmeyince onun evine girilmez (Fuzûlî 2001, 67). İnsan, mescidin/caminin sahibini tam anlamıyla tanımalı, ona layık bir şekilde evini bilmeli, evine hürmet etmelidir. Bunun için de tam olarak olgunlaşmalıdır.

Rind'in mescitte kalmak istememesinin bir başka sebebi de olgunluk ve olgunlaştırıcılık kavramları üzerine kuruludur. Rind'e göre mescit, olgunluk mekânıdır. Olgunlaştırıcılık özelliği yoktur. Bir diğer ifade ile (başka) olgunlaştırıcı/dönüştürücü mekânlardan sonra olgunlaşmış/değişmiş/dönüşmüş olanlar için burası uygun bir mekândır. Kendisi daha olgunlaşma/dönüşüm yolunun yolcusu olduğu için yolu üzerindeki bu mekânlar onu asıl hedefinden uzaklaştıran ve onu engelleyen, olgunlaş(tır)ma amacından vazgeçirecek olan dar mekânlardır. Varlığın özünü anlayan, olgunluk mertebesine ulaşma yolunun yolcusu Rind için bu yol(culuk) zahmetli bir iştir. Bu yolda karşısına olumlu görünümlü, geçici mutluluk veren mekânlar çıkmaktadır. Rind için mescit, asıl hedeften uzaklaştıran iyi görünümlü hedef saptırıcı özelliktedir.

Rind'in, kendini arındırmadan, iç huzurunu tam anlamıyla sağlamadan bu mekânda yerleşmesi, mekânda oturanlara ve mekân sahibine ayıp olur kaygısını taşıması da orasını mesken tutmak istemeyişinin bir diğer sebebidir. Eğer bir yerdeki /mekândaki mekânlara/sakinlere/orada oturanlara layık değilse, orada oturması mekânlara bir anlamda saygısızlıktır. Rind'in saygısızlık endişesi de onu orada bulunmaktan alıkoymaktadır. Çünkü saygısızlık onun iç huzurunu

bozacaktır. Huzursuz olunan yerden çıkılmalıdır. Orası dar ve kapalılık hüviyetine bürünür. İç huzurun olmadığı yerde oturmak/durmak yerine kimsenin rahatsız olmadığı ve gönül rahatlığıyla oturulabilecek açık ve geniş mekânlar aranmalıdır.

Kendi olgunluğu, erginlenme aşamasını tamamlayamadan kendini oraya layık görenler yüzünden mescit Rind için kapalı/dar ve içinden çıkılması gereken bir labirent mekândır.

Şekil 1. Rind ile Zâhid'in Mescitteki Görüntüsü

Şekilde de görüldüğü gibi Rind, mescitte bir alana sıkışmış, boğulmuş ve daralmış bir durumdadır. Sıkıntılar onun üstüne üstüne gelmektedir. Aynı mekân (mescit ise) Zâhid için olumlu, geniş ve açık bir durum arz etmektedir. Rind varoluşsal anlamda, içerdelik-dışardalık çatışmasının yaşandığı mescitte kendini yalnız hissetmektedir. (Korkmaz ve Deveci 2011, 47). Bu yalnızlık algısından dolayı mescit Rind için kapalı/dar mekân hüviyetine bürünür. Rind, yaşamak için o yüce binada/mescitte kendisine yer bulamaz. Mescit, anlatı karakterinin ruh halini dışlaştıran bir nitelik taşır (Korkmaz ve Deveci 2011, 46). Rind, olumsuz varoluş durumundan kurtularak topluma karışmak arzusundadır. Rindin görüntüsü, kötü hissiyattan (mescitteki olumsuz havadan), içe kapanmışlığın, içerdelikteki yalnızlığın olumsuz psikolojik görüntüsüdür. Buradaki kapalı kavramı, mekânın fiziksel açıdan kapalılığına değil, Rind'in ruh durumuna göre şekillenen bir mekân anlayışına vurgu yapmaktadır. Varoluşsal durum ile ilintili olarak Rind, huzursuz ve mutsuz ise içinde bulunduğu mekân fiziksel anlamda çok güzel bile olsa, o mekânı kapalı/dar algılar.

Mescit Rind için, benlik ve riya tekkesi (Fuzûlî 2001, 17,18), gam ve keder evidir (Fuzûlî 2001, 40). Rind'in mescidi kapalı ve dar mekân olarak görmesinin en büyük sebebi mescidin kendisi değil, mescittekilerin şekilciliği ve algısal olarak dar açıdan değerlendirme ölçütleridir. Rind, mescittekiler hakkında yorum yaparken, onların amellerini küçük görmez. "Amelin kendisini değil onun Zâhid tarafından işlenmesini eleştirir" (Pürcevâdî 1998, 267). "Ey Zâhid, dikkatle düşünme gücümü açınca, şöyle düşündüm ki, mescittekiler, kendileriyle gururlanmaktadırlar. Mescitte ibadet edenleri ibadetlerine olan güvenleri, gurur sarhoşluğuna atmış; meyhanenin gafillerini, hatayı itiraf etmeleri, gaflet uykusundan uyandırmış! Orada doğru suretine girmiş bir hata gördüm" (Fuzûlî 2001, 86-87). "Mescittekilerin hepsi, kavga ve dövüş adamıdır. Akla yasak olan şeyin onların sohbetine rağbeti var. Meyhanedekilerin hepsi, kendilerinden habersizdirler" (Fuzûlî 2001, 87).

Rind'in kendisi, Zâhid/babası ve dünya ile kavgalı olduğu mescit/mekân; fiziksel olarak geniş, huzurlu, bir görüntü sergilese bile aslında daralan, Rind'i yutan bir özelliğe sahiptir. Rind Zâhid'in evini "Senin evinde çile araçlarından başka bir şey yok, bende de sadece çile çekmek için yetenek yok" (Fuzûlî 2001, 39) şeklinde değerlendirirken mekânın kendisi için kapalı bir mekân hüviyetine büründüğünün farkındadır.

Turkish Studies

Varoluşsal anlamda mescide bakıldığında burasının Rind için kapalı/dar mekân olduğu görülür.

4.2. Algısal Olarak Meyhane

Meyhane içki içilen/satılan yer anlamındadır. Toplumsal olarak, görünen algı seviyesine göre hoş karşılanmayan, kötü, kişiyi kötü yola sevk eden, harap eden, bozan, kişinin aklını/bilincini elinden alan bir mekân olarak bilinir. Bununla birlikte meyhaneler toplumda her zaman için paylaşmanın ve ortaklığın sembolü, ortak paylaşılan sözün, sevincin, acının (Çabuklu 2006, 27) mekânı olarak da varlığını devam ettire gelmiştir.

Meyhane kelimesi harabat ile ilişkili olarak sıklıkla kullanılır. Her ne kadar aralarında anlam yönüyle farklılık yoksa bile cami ve küçük cami (mescit) gibi şekilsel ve işlevsel olarak büyüklük ve küçüklük durumu söz konusudur. Harabat, “büyük meyhane” (Onay 2004, 255) anlamındadır.

Meyhane algısal olarak açık ve kapalı mekân özellikleri gösterir. Rind ve Zâhid, farklı algı özelliklerine sahip olduğu için aynı mekân her biri için farklı anlaşılır.

4.2.1. Açık Mekân Olarak Meyhane

Rind, olumsuz varoluş durumundan kurtulma amacındadır. Rind, mescitteki olumsuz havadan, içe kapanmışlıktan kurtulmak ister. Varoluşsal durum ile alakalı olarak Rind, huzursuz ve mutsuz olduğu mescitten uzaklaşır.

Rind ile Zâhid arayış yol(culuğ)unda başka bir mekân ile karşılaşır. Burası “Feleğe baş çekmiş ve oradan çıkan nağmeler, meleklerin mabedine ulaşmış! Cennet bahçesinden renk almış bir bahçe; gilman topluluğundan haber veren bir mahfil! Sarhoşların coşkunluğunun gulgulesi, rahatı seven dimağı, kadeh gibi döndürmüş! Şarap sevenlerin yeme içmelerinden çıkan na'ra, akıllı arayan aklı gaflet uykusundan uyandırmış! Saki, akıl cevheriyle satın alınabilecek yakut renkli şarap göstermiş. Çalgıcı öyle bir perde yükseltmiş ki riya ayıbıyla örteyim. Velhasıl, dünyadan geçmiş ve ahiretten dönmüş bir kalabalık” (Fuzûlî 2001, 69) bir mekândır.

Yapılan betimlemelere bakıldığında burasının huzur verici, açık ve geniş mekân özelliği taşıdığı görülür ki Rind de bunu hemen hisseder: “Ey Zâhid, bu gönül açan yer nedir? (Fuzûlî 2001, 69) Görüldüğü gibi burası Rind için gönül açıcı, huzur/mutluluk verici, kendisini içinde iyi hissedebileceği açık ve geniş bir mekândır. Meyhane, Rind için uyumun ve huzurun mekânı, sınırları sonsuz(luğ)a açılan açık ve geniş bir mekândır.

Hakiki rindin yeri anlayış güzelliğinin meyhanesidir. Rind meyhanede irade kadehini şariat sahibinin elinden alır (Fuzûlî 2001, 18).

Tasavvuf erbabınca meyhane, mekânsal anlamda bir tekkedir. Burası aşk şarabının içildiği yerdir. Meyhane “hayatın sorunlarını, gamlarını ve kederlerini unutturmak için bir sığınaktır. Bir can kıblesidir ki oraya varan üzüntülerinden kurtulur. İçeri bir defa giren artık çok zor çıkar. Orası, Cem neşesi dağıtan şahane bir makamdır” (Pala 1999, 233).

Meyhane, harabâtîler için neşe ve feyiz kaynağı ve hakikate ulaşılan mekândır. Rind meyhanede/harabatta “yeni açılmış bir gül” (Fuzûlî 2001, 76) gibidir. Zâhid, kendi algı kapasitesi ölçüsünce Rind'in meyhanede memnun olmadığı/olmaması gerektiği görüşünderken Rind, meyhanedeki Pîr'in: “Ey Rind benim bulunduğum yer, şifahanedir. Dertlilerin derdine deva olan yerdir” (Fuzûlî 2001, 78) değerlendirmelerine uygun olarak halinden memnundur (Sevgi 1997, 132). Şekilsel olarak sığınak, barınak ve içtenlik değerlerini içinde taşıyan meyhane ise Rind'in karakterinin ruh halini içselleştiren özelliğe sahiptir.

Meyhane, Rind için körü körüne bağlandığı ve başkalarının yaptığı değerlendirmelere göre

Turkish Studies

geniş ve açık bir mekân değildir. O kendi olgunlaşma yolunda bir aşama olarak gördüğü meyhaneyi ve mekinlerini/sakinlerini de kendince bir araştırmaya tabi tutar. Nasıl ki mescit hakkında yaptığı değerlendirmeler mescit ile alakalı olmayıp, mescittekilerle ve yaptığı işlerin şekilselliği ile ilgili idiyse, Rind, meyhane ve mekinleri için de aynı algıyı taşır. “Ben bu topluluğun yaradılışlarının değerini mihenk taşında denemeyinceye ve onların davranışlarından şüphe perdesini açmayıncaya kadar, sadece taklitle onların sohbetinden eteğimi toplamam ve onların mahfillerinden bir kenara çekilmem muhaldir. Ben içerdekilerin halini gözden geçireyim, bu zaman zarfında onların halini inceleyip dışarı çıkayım” (Fuzûlî 2001, 74).

Rind’e göre meyhanedekiler, mescittekilerin aksine gurur nedir bilmezler. Meyhanedekiler kendinde değildir. Ki bu da hakikat yolcusunun asıl hakikat karşısındaki durumu/görüntüsü olmalıdır. Mescitte ibadet edenlerin kendi ibadetlerine olan güvenleri ve gurur sarhoşlukları yerine, meyhanedekilerin sarhoşlukları onların hatalarını itiraf etmeleri ve gafillik uykularından uyanmalarını sağlar. Mescitte doğru gibi algılanan hatalar bulunurken, meyhanede suçunu tanıyıp bağışlanma ümidi taşıyan kişiler vardır. Mescittekilerin olumsuz davranışlarına kapılma korkusu taşıyan Rind “kendimi korku çukurundan ümit vadisine çektim” (Fuzûlî 2001, 87) diyerek meyhaneyi kendisi için ümit vadisi olarak nitelendirir. Bu yönüyle de meyhane açık, geniş ve sınırları sonsuza açılan bir mekândır.

Rind kendi açık ve kapalı mekânını tarif etmeye devam eder: “Ben kendisinin adını anmayanların yerindeyim” (Fuzûlî 2001, 87). O, meyhanede “neşesinin derecesinden” (Fuzûlî 2001, 83) dolayı çok mutludur. Meyhane sakinleri Zâhid’e göre İblis’in makamında iken Rind’e göre meyhane mekânlerinin böyle bir özellikleri yoktur. Zâhid’e göre meyhane Tanrı’dan boşalmış bir mekân iken, Rind’e göre ise Tanrının her yerde hazır olmasından dolayı meyhane Tanrı’dan boş değildir. Bir yerde Tanrı varsa orası Şeytan’dan/İblis’ten boştur (Fuzûlî 2001, 85). Meyhane Zâhid’e göre gafillerin mekânı iken Rind için burası, dertliye derman, yaralı gönüllerin merhemidir.

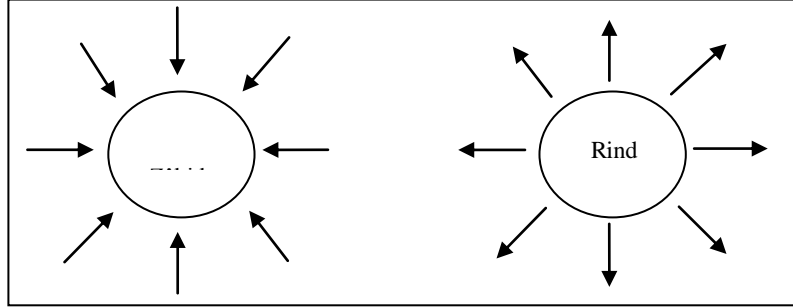
Mescitte daimi kalmayı orada geçici de olsa oturmayı istemeyen Rind’in meyhaneyi dönüştürücü, olgunlaştırıcı bir açık/geniş mekân olarak algılamasının altında yatan sebeplerden birisi de; bir mekânın şerefine o mekânda oturan mekinlerle ölçülmesi algısıdır. Meyhanede karşılaştığı Pîr’in: “Yolunu kaybetmişsen, sana kılavuz olmaya çalışayım! Bir hacetin varsa emret ki onu yerine getireyim” (Fuzûlî 2001, 76). İfadeleri mekânda oturan kişi veya kişilerin, arayış yolcusuna yolunu göstermek için kılavuz olmaya hazır olduklarını gösterir. Meyhane mekân(ler)i kişinin varsa bir derdi, onu çözmeye hazırdır. Meyhane, bireyin olgunlaşması için dönüştürücülük fonksiyonundadır. Oysa mescit ve ahali kendi meyvelerinin olgunluk aşamasındadırlar. Onlar kendi olgunlaşmalarını tamamlayıp ve her türlü tasa ve kederden müstağni ve bağımsızdırlar. Mescit olgunlaştırma/dönüştürme yeri değildir (Fuzûlî 2001, 68).

Varoluşsal anlamda meyhaneye bakıldığında burasının Rind için açık/geniş bir mekân olduğu görülür. Kapalı/dar mekân; sıkın, boğandır. Aksine Rind huzurlu, dingin ve mutlu ise içinde bulunduğu mekân fiziksel anlamda ne kadar kapalı/dar olursa olsun, orası psikolojik açıdan onun için açık/genişdir. Dolayısıyla mekânı, işlevsel açıdan fiziksel açıklık ya da kapalılık yerine psikolojik açıdan değerlendirmek gerekir (Korkmaz ve Deveci 2011, 48).

4.2.2.Kapalı Mekân Olarak Meyhane

Meyhane’ye “Zâhid asla giremez” (Pala 1999, 233). Zâhid, yaşamak için meyhanede kendisine yer bulamaz. Orası, onun ruh halini dışlaştıran bir özellik taşır. Rind için açık ve geniş bir mekân olan meyhane, Zâhid için kapalı/dardır. Çünkü bu mekân, Zâhid’i sıkır ve boğar. Burası Zâhid için içinden çıkılmaz labirent bir mekândır. Zâhid için burası kötülük ve hata mekânıdır/meyhanesidir (Fuzûlî 2001, 17,18).

Zâhid'e göre meyhane Tanrı'dan boşalmış gafillerin bir mekânı, meyhane sakinleri de İblis'in makamında olan kişilerdir (Fuzûlî 2001, 85).

Şekil 2. Rind ile Zahid'in Meyhanedeki Görüntüsü

Şekilde de görüldüğü gibi meyhane Rind için uyumun ve huzurun yeri, gönül açıcı, mutluluk verici, sınırları sonsuz(luğ)a açılan, kendisini içinde iyi hissedebileceği açık ve geniş bir mekândır. Aynı mekân, Zâhid için uyumun ve huzurun mekânı değil, daralma değeri taşıyan, sınırları sonsuz(luğ)a kapanan sıkın, boğan bir mekândır.

Zâhid, Rind için gönül açıcı olan mekânı şöyle (kapalı/dar olarak) tarif eder: “Ey Rind, bu şeytanın evidir. Tanrı'ya kafa tutmanın kaynağıdır. Bu evde oturanlar, Tanrı'nın rahmetinden uzaktırlar. Belki ona karşı gelmekle de Tanrı'nın düşmanlarıdır. Dünyada akıl bozukluğu ile kınanırlar. Ahirette, Tanrı'nın emrine karşı geldikleri sebebiyle mahrumdurlar! Tanrı'yı tanımıyorlarsa, bu amelleri vardır. Tanrı'yı tanımayan adamdan daha kötü ne vardır? Tanrı'yı taniyorlarsa, bilerek O'na uymak için başlarını eğmiyorlar! Korkusuz asilerden daha kötü ne vardır? Tali'li kişi, bu taifenin yönü girmez ve topluluğun sohbetiyle perişan olmaz” (Fuzûlî 2001, 69-70).

Rind, Zâhid'e katılmadığını, bu mekânın mekânlerinin hakikatte, Zâhid'in algıladığı gibi olmayacağı şeklinde görüş bildirir. Fakat Zâhid, meyhaneyi kötülemeye devam eder: “Ey Rind, sakın bu inançla yoldan çıkmayasın ve Tanrı'ya karşı gelenlerin masalıyla aldanmayasın! Bilesin ki Tanrı'nın kötülöklere sabretmesi, azap delilini güçlendirme yönündedir ve cezada ağır davranması, azap olunmaya istihkaklarını ispat içindir. İyi iş, Tanrı'nın emrine uymaktır. Kötü amel, yanlış yola gitmektir. Sarhoşların akli yoktur ki, iyi ve kötüyü nasıl bilsinler” (Fuzûlî 2001, 71).

Yapılan bu açıklamalar Rind'i huzursuz eder. Rind'in bakış açısına/algısına terstir. O burayı çok farklı bir şekilde algılar. Zâhid'in bu mekân ve sakinleri/mekânleri hakkında yaptığı açıklamaları farklı bir algı düzeyinde sorgular: “Ey Zâhid, bu taifeyle oturup kalkmışsan ve onların şarabından içmişsen, kendi fâsıklığını kabullendin ve senin sözüne saygı yaraşmaz! Oturup kalkmamışsan, onun doğruluğuna, araştırdıktan sonra kanaat getirmemişsin, o halde hangi delil ile senin sözünün doğruluğunu ispat ediyorsun?” (Fuzûlî 2001, 71-72) “Ey Zâhid, şüpheyile halkı suçlama! Bir hayalle insafın ucunu elden bırakma!” (Fuzûlî 2001, 72)

Bu ifadeler, Rind'in babasıyla/Zâhid ile olan tartışması eksenindedir. Tüm eser boyunca Rind ve Zâhid bu şekilde tartışırlar. Buradaki konu ise Rind'in meyhane konusundaki düşüncelerini değiştirmesi eksenindedir. Fakat Rind, meyhaneyi kendisi için daha huzur verici bir mekân olarak algılar. Babasının/Zâhid'in meyhane hakkındaki olumsuz görüşlerinin kaynağını sorgularken onun da böyle bir aşamadan geçip geçmediğini de öğrenmek ister. Eğer bu mekân sayesinde

Turkish Studies

olgunlaşmışsa bunu oğluna tavsiye etmesi gerekmektedir. Yok, eğer bu mekân hakkındaki görüşleri kulaktan dolma bilgiler veya bir zandan ibaretse bir mekâna ve orada oturanlara yapılan en büyük hakarettir. Rind mescitte kalmayıp daha olgunlaştırıcı bir mekân arama amacını, mescitte oturan sakinlere ve oranın sahibine saygısızlık etmeme temeline oturtmakta iken Zâhid'in bu yaptığını Rind'in kabullenmesi mümkün değildir. Çünkü Zâhid'in değerlendirmeleri tek taraflı bir bakıştır. Rind'e göre Zâhid, bu meyhane ehlinin değerini mihenk taşında denememiştir. Rind babasının yaptığı hataya düşmemek, söz konusu mekân ve mekân hakkında yanlış değerlendirmeler yapmamak sadece basit ve taklidi değerlendirmeler ışığında bu mekâna gereken değeri vermemek korkusunu içinde taşımaktadır.

Varoluşsal anlamda Zâhid'i yutan bir görünüm sergileyen labirent bir yer olan meyhaneye bakıldığında, burasının Zâhid için kapalı/dar bir mekân olduğu görülür.

5. Sonuç

Rind ü Zâhid, Rind'in yaşadığı gelişim, değişim, dönüşüm macerası ve sonunda kendini bulmasını anlatan, kurgu gerektiren kişi-durum betimleyici bir anlatıdır. Bu kurguyu sağlayan en önemli unsurlarından biri de insan ve mekân bağdaşımıdır.

Rind ü Zâhid'de mekân çok önemli bir yer tutar. Bu önemlilik, olayların çokluğu ve buna bağlı olarak mekânların sayı olarak çokluğu veya betimlemelerin fazlalığı ve yoğunluğu anlamında değildir. Mekân tasvirleri, kişilerin ruh hallerini ve mekân kişi özdeşliğini yansıtır. Ayrıca mekânların oluşturucu/dönüştürücü özellikleri ve mekânların kişiler üzerindeki etkisi de eserde görülen önemli bir özelliktir. Arayış yolcusu Rind'in üzerinde mescidin dönüştürücü etkisi yokken meyhane, Rind için bu özellikleri taşıyan ve Rind'in kendini bulmasında yardımcı olan en önemli mekândır.

Mekânların açık/geniş veya kapalı/dar oluşları; şekilsel ve fiziksel görünümünün aksine algısal düzlemde bireyin ruh haline uyum ile ilgilidir. Meyhane ve mescit, mekân olarak Rind'in ve Zâhid'in ruh haline göre açık/geniş veya kapalı/dar mekân hüviyetine bürünebilmektedir.

Anlatı kişilerinin mekânlarla özdeşleşmeleri, mekânın algısal yönde incelenmesinin önemini bir daha göstermektedir. Böylelikle kişiler buldukları mekânlarla anılır duruma gelirler. Zâhid'in mescit ile Rind'in de meyhane ile anılması ve özdeşleşmesinin temelinde de mekânların algısal olarak incelenebilirliği fikrini aramak lazımdır. Aynı durum mekânın kişileşmesine de imkân tanır. Durum öyle bir hal alır ki Zâhid denince akla ilk gelen mekân mescit, Rind denince de akla ilk gelen mekân meyhane olur. Aynı şekilde mescit denince ilk akla gelen kişi Zâhid, meyhane denince de akla ilk gelen kişi de Rind olmaktadır.

Anlatıda geçen kişilerin özelde Rind ve Zâhid'in psikolojik görüntüleri, buldukları mekânların betimlemeleriyle açığa çıkar. Bu yönüyle mekânlar, kişilerin dışarıdaki içerdeliğine sembol olurlar.

Kişilerin algısal olarak nasıl bir ruh haline sahip oldukları, mutlulukları, hüznüleri, sevinçleri, kaygıları, içinde oldukları, iletişimde ve ilişkide oldukları mekânlar vasıtasıyla verilmiştir. Rind ü Zâhid'deki mekânların algılanışı ve mekânların, kişilerin iç özelliklerini yansıtması, algısal düzlemde sürekli devinim halindedir. Bir mekânın algılanışı aynı kişi için bile zıt yönlerde seyir eder. Belirli bir süre zarfında Zâhid için labirent/kapalı bir mekân olan meyhane hikâyenin sonunda açık/geniş bir mekân hüviyetine bürünür.

Aynı şey algı düzeyinin farklılığı için de geçerlidir. Rind için mescidin kapalı/labirent mekân olması farklı sebeplere dayanır. Her yeni algısal bakışa göre kapalılık algısı da farklı olmaktadır.

Turkish Studies

Anlatıdaki meyhane ve mescit mekân olarak sadece olayın üzerinden geçtiği topoğrafik/coğrafik bir zemin/yer değil; anlam üreten, kişilik oluşturan, dönüştüren, değiştiren, olgunlaştıran ve kişinin iç dünyasını yansıtan değerleri taşır.

Eserde ilk bakışta Rind ve Zâhid ile meyhane ve mescidin zıtlığı görülür; fakat aslında bu tezatlarda bir bütünlük/birlik vardır:

“İyi ile kötü sayma” işi ortadan kalkınca mescit ile meyhane birdir, aynıdır!

KAYNAKÇA

- AKTAŞ Şerif, “Roman Olarak Hüsn ü Aşk” **Türk Dünyası Araştırmaları** S. 27 (1983): 94-107.
- ALVER Köksal, “Öyküde Mekân, Mekânda Öykü” **Hece Öykü** S. 17 (2006): 37-42.
- BACHELARD Gaston, **Uzamin Poetikası**, İthaki Yayınları, İstanbul 2008.
- ÇABUKLU Yaşar, **Uzam ve Kötülük**, Everest Yayınları, İstanbul 2006.
- FUZÛLÎ Muhammed, **Rind ile Zâhid**, Çev. Hüseyin Ayan, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- GÖKA Şenol, **İnsan ve Mekân**, Pınar Yayınları, İstanbul 2001.
- GÜNGÖR Erol, **Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1998.
- JUNG Carl Gustav, **Dört Arketip**, Çev. Zehra Aksu Yılmaz, Metis Yayınları, İstanbul 2003.
- KORKMAZ Ramazan, “Romanda Mekanın Poetiği” (Ed. Ayşenur Külahlıoğlu İslam ve Süer Eker), **Edebiyat ve Dil Yazıları**, Grafiker Yayınları, Ankara 2007, s. 399-415.
- KORKMAZ Ramazan ve DEVECİ Mutlu, **Türk Edebiyatında Yeni Bir Tür Küçürek Öykü**, Grafiker Yayınları, Ankara 2011.
- KURÂN-I KERİM, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- NARLI Mehmet, **Şiir ve Mekân Cumhuriyet Dönemi (1920) Türk Şiirinde Şiir-Mekân İlişkisi**, Hece Yayınları, Ankara 2007.
- ONAY Ahmet Talat, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2004.
- PALA İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- PÜRCEVÂDÎ Nasrullah, **Can Esintisi İslam'da Şiir Estetiği**, Çev. Hicabi Kırlangıç, İnsan Yayınları, İstanbul 1998.
- SEVGİ Ahmet, “Fuzûlî'nin Rind ü Zâhid'i Üzerine.” **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.3 (1997), s. 129-135.
- WELLEK R ve WARREN A, **Yazın Kuramı**, Çev. Yurdanur Salman ve Suat Karantay, Adam Yayıncılık, İstanbul 2011.